טז: מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

יכשל בו. גרסי׳ ולא גרסי׳ זרעו: כמה צוארין היו לו לבנימין. לא גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב לואלי לשון רבים על מלכא לואליו (מרמשית מ) בכה על לואליו: שיגר לו יין. לפי שדעת זקנים נוטה הימנו זה הדבר הטוב לו מן הכלל: תעלא. שועל: בעידניה. אם תרחה שעמו מעלמת: תעלא. קרי׳ ליה יוסף[ד] לפי אחיו מאי בלירומיה מאמווה: אורה זו תורה. שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה: זהו יום טוב. קיימו עליהם ימים טובים: זו מילה. ועל כל אלה גזר: אמרתך. זו מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור ואמר ה׳ אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (בראשית יז) ומצינו[ו] שדוד שמח עליה שנאמר למנצח על השמינית (מהלים יב) כשהיה בבית המרחץ ולאה עצמו בלא תורה ובלא מצות כיון (שנתמכל[ז]) במילה שמח[ח]: עשרת בני המן ועשרת. הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן לומר (ט) נשמתן נפלו כאחד: זקיפא. פורק״ל בלעז בלל[ט] אחד זה למטה מזה: אריה. הוא הכתב: לבינה. הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב והאריה חלי לבינה: שלא תהא להם תקומה. שלא יהא להם מקום להרחיב לעדיו תחתיו: מלמד שבא מלאך בר. שהרי התחיל לדבר בלשון כעס וקופו אמר מה שאלתך: הכי גרסינן אמר רב נחמן יאמר בפה מה שנכתב בספרים. ולא גרסינן אמרה לו[י] והכי פירושה סדר המקלות כך הוא[כ] וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות[כא] כי המן בן המדתא האגגי וגו׳ וכתוא לפני המלך אמר עם הספר וגו׳ ומרדכי[כב] כתב אליהם שיעשו פורים כי המן ביקש לאבדם ומה שכתב אמר לפני המלך (להתמנן לו) כל זה יאמר שם בשנה: [כג] עם הספר. שהתה מגילה כתובה לפניהם בשעת קריאה: כאמיתה של תורה. * כספר תורה עצמו שרטוטו הלכה למשה מסיני: דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר. כך סמוכים המקרלות: שפירשו ממנו. לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשרה: מעיקרא. כימי כורש כשעלה (עם) זרובבל מן הגולה ומרדכי עמו ונמנו בספר עזרא[כד] כ״ד שנה היה בין מנין למנין כימי כורש לדריוש האחרון ולפי שנעשה מרדכי שר בימים ירד מחשיבותו אצל הכמים: שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. שיש לך לחמוה למה לא עלה עזרא עם זרובבל כימי כורש עד השנה השמינית לדריוש האחרון לאחר שנגנה הבית כמו שכתוב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השמינית למלך וגו׳ (עזרא ז) ומגדרש שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל וברוך לא עלה מבבל ומת שם בתוך השנים הללו ולאחרון לעולם[כה] ברוך נתנבא בשנת שתים לדריוש בבבל היה מתנבא ושולח ספרים לירושלים: יעקב למד תורה י״ד שנה בבית עבר כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו ובשלח כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש כדמפרש ואזיל: למה

יכשל בו דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב[ט] בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים אמר רבי בנימן בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר[א] ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת וגו׳[ב] ויפול על צוארי בנימן אחיו כמה צוארין הוו ליה לבנימין אמר רבי אלעזר בבה[ג] על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין[ד] ועתידין ליחרב[ה] ובנימין בכה על צוארו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב[ו] והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין אמר רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי על בנימין אחי שלא היה במכירתי כך אין בלבי עליכם[ז] כי פי המדבר אליכם כפי כן לבי[ח] ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים מאי מטוב מצרים אמר ר׳ בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שלח לו יין [ישן] שדעת זקנים נוחה היומנו[ט] [י]וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סגיד ליה תעלא מאי בצירותיה מאחווה אלא אי איתמר הכי איתמר[י] וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר תעלא בעידניה סגיד ליה[יא] וינחם אותם וידבר על לבם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד נר אחד היאך יכול לכבות עשרה נרות[יב]. [יא] ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמר רב יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר[יב] כי נר מצוה ותורה אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר[יג] ושמחת בחגך * ששון זו מילה וכן הוא אומר[יד] שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפלין וכן הוא אומר[טו] וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך[טז] ותניא רבי אליעזר הגדול אומר[יז] אלו תפלין שבראש[יח] ואת פרשנדתא וגו׳ עשרת בני המן אמר רב אדא דמן יפו[יט] עשרת בני המן ועשרת צריך לממרינהו בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו אמר רבי יוחנן[כ] ויו דויזתא צריך למימתחה בזקיפא[כא] כמורדיא דלברות[כב] מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזדקיפו אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר׳ שילא איש כפר תמרתא[כג] כל השירות כולן נכתבות אריה על גבי לבינה ולבינה על גבי אריה[כד] חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריה על גבי אריה ולבינה על גבי לבינה מ״ט שלא תהא תקומה למפלתן[כה] ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו[כו] ובבאה לפני המלך אמר עם הספר אמר אמרה מיבעי ליה אמר רבי יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר[כז] דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד[כח] שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה[כט] ומאמר אסתר קיים מאמר אסתר אין[ל] דברי הצומות לא אמר רבי יוחנן[לא] דברי הצומות ומאמר אסתר קיים (את ימי[לב]) הפורים האלה. [לג] כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין אמר רב יוסף גדול ת״ת יותר מהצלת נפשות דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד׳ ולבסוף בתר חמשה מעיקרא כתיב[לד] אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב[לה] הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש[לו] דאמר מר למה

צריך לאומרן בנשימה אחת. גדלה דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד יצא:

אמרה מיבעי ליה. דמשמע דהכי קאמר וכתוכה לפני המלך אמרה לו מלבד הספר (ג) שעמו לעשות ולשלוח בכל המדינות אמרה לו עוד יפוי מתשבחו הרעה[ד] דכיון דקאמר בכתוכה אמר מעמע שיש לנו לומר מה שאמרה:

הדרן עלך מגילה נקראת

מסורת הש״ס עם הוספות

ט) סנה׳ י: ע״ש וע״ש בתוס׳ ד״ה ונתגלגל. כ) עיין לקמן כה., ג) ע״ר רש״י עה״ת שם. ד) ברכות ז. ה. [סוטה יח. מולין פט.] מנחות לה. ו) [עי׳ ב״מ מז. בפי׳ רש״י שם]. ז) [עי׳ תוס׳ גיטין ו: ד״ה אר״י ותוס׳ סוטה יח: ד״ה מתנה ותוס׳ מנחות לב: ד״ה הא]. ח) [מנחות דף מג:]. ט) [כדלקמן ממנחות מג:]. י) עיין ריטב״א. י) אסתר ט כג-כה. כא) טו ע״א.

חגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ר׳ יוחנן הכי קאמר דכרי הלומות: (ב) רש״י ד״ה עבדא וכו׳ לומר עשרתם נפלו כאחד: (ג) תוס׳ ד״ה אמרה וכו׳ מלגב הספר שאמור לעשות:

גליון הש״ס

גמ׳ ששון זו מילה. עיין שבת דף קל ע״ב ברש״י ד״ה שם: רש״י ד״ה כאמיתה. כפ״ת עצמו. עי׳ מנחות דף לב ע״ב תד״ה הא מוריזין:

תורה אור השלם

א) וְקָרְבֻנֵי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מְלוּכוֹת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה: [אסתר ח, טו]

ב) וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו: [בראשית מה, יד]

ג) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִן כִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֲלֵיכֶם: [בראשית מה, יב]

ד) וְלַאֲבִיו שָׁלַח כֹּאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בֶּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: [בראשית מה, כג]

ה) וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: [בראשית נ, יח]

ו) וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה: [בראשית מז, לא]

ז) וְעַתָּה אַל תִּיָּרְאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם וַיְנַחֲם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם: [בראשית נ, כא]

ח) לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר: [אסתר ח, טז]

ט) כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכֵחוֹת מוּסָר: [משלי ו, כג]

י) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: [דברים טז, יד]

יא) שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: [תהלים קיט, קסב]

יב) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: [דברים כח, י]

יג) וְאֵת פְּרַשְׁנְדָתָא וְאֵת דַּלְפוֹן וְאֵת אַסְפָּתָא: וְאֵת פּוֹרָתָא וְאֵת אֲדַלְיָא וְאֵת אֲרִידָתָא: וְאֵת פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת אַרִיסַי וְאֵת אַרִי וְאֵת וַיְזָתָא: עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם: [אסתר ט, ז-י]

יד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרַג הַיְּהוּדִים וְאֹבֵד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֶת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בְּשָׁאַר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ מָה עָשׂוּ וּמָה שְׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד וְתֵעָשׂ: [אסתר ט, יב] טו) וּבְבֹאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב וִיבַטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים: [אסתר ט, ל] טז) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: [אסתר ט, ל] יז) לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם הַיְּהוּדִים וְכַאֲשֶׁר קִבְּלוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: [אסתר ט, לא]

יח) כִּי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל זַרְעוֹ: [אסתר י, ג] יט) אֲשֶׁר בָּאוּ עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: [נחמיה ז, ז]

כ) הַבָּאִים עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוַי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: [עזרא ב, ב]

עין משפט נר מצוה

עב א טור ת״ם סי׳ כה: **עג** ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מגילה הלכה יב סמג עשין ד טושי״ע ת״ם סי׳ תלז סעיף טו: **עד** ג טושי״ע שם סימן תרפא סעיף ד: **עה** ד מיי׳ פ״ז מהל׳ ת״ת הלי׳ י וסי״ם שם הלכה ד סמג עשין כה טושי״ע ת״ד סי׳ ערה סעיף ג ד: **עו** ה ו טושי״ע ת״ם סי׳ תלא סעיף ג:

רבינו חננאל

וילכו גם אחיו וגו׳. היינו דאמרי אינשי תעלא בזמנא סגיד ליה אלו כולן פשוטות הן: **עשרת בני המן** עניין צריך למימרינהו בנשימה אחת הקורא את המגילה מ״ט כולהו כי הדדי נפקו נשמתייהו. ר׳ דוזתא צריך למימתחיה דכולהו בחד זקיפא איזדקיפו. **כל השירות נכתבות** אריה על גבי אבל עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריה ע״ג אריה ולבנה ע״ג לבנה. מ״ט אמר ר׳ אבהו כדי שלא תהא תקומה במפלתן של רשעים: **דברי הצומות** וזעקתם ומאמר אסתר קיים דברי הפורים. **אמר רב יוסף גדול ת״ת יותר מהצלת נפשות** ממרדכי דמעיקרא קא חשיב ליה בתר ארבעה ובסוף חשיב ליה בתר חמשה שנאמר אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה וגו׳ ובסוף כתיב הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן. למה נקרא שמו בלשן שידע ע׳ לשונות. **רצוי לרוב אחיו** מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין: **דברי שלום ואמת** מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. **ת״ת** **אמר משמיה דרב** גדול ת״ת מבנין בהמ״ק. שה״ר שהר״ר ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. ועוד אמר משמו גדול ת״ת מכבוד אב ואם שכל השנים שהיה יעקב בבית עבר ולמד תורה לא נענש עליהן. **מנא הני מילי אמר ר׳ יוחנן**

חשק שלמה על רבינו חננאל

ט) פלגי ל״ל אמר רב שמואל בר מרתא משמיה דרב:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ט) בכת״י ובשבת נוסף **לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל** משקל: **כ)** בכת״י ובע״י **מלמד שבכה יוסף** על: **ג)** צ״ל **בזקיפה** [פי׳ כתליהן], וכ״ה בדפו״י (דק״ס): **ד)** עי׳ בראשונים (רא״ש ר״ן ועוד) ג׳ פירושים במגרמא זו, ולהמפרשים שיארוך בקריאתה ודאי דלא גרסינן ״כמורדיא דלברות״, וכן ליתא בכל הכת״י ובראשונים (קרבן נתנאל, דק״ס): **ה)** כבת״י וכבשת נוסף **עליהם:** **ו)** ברש״י שבע״י קרית ליה **ליוסף:** **ז)** בע״ל **שנזכר** (גליון): **ח)** בע״ל **בעין** (גליון), וכ״ה ברש״י שבע״י: **ט)** יש להוסיף **ואת אשר כתב מרדכי אליהם** (רש״ש), וכ״ה בכת״י: **י)** הר״א, וכ״ה בכת״י (דק״ס): **יא)** ונמנו בספר עזרא **ומנונהו לאחר ד׳ אנשים ולבסוף כשנמנו מנין שני לאחר שנגנה הבית בספר עזרא** וכ״ד שנה בין מנין **ראשון** למנין **שני ימי** כורש **ואחשורוש זו שנים של דריוש** האחרון (גליון), כך הוא הנוסח ברש״י שבכת״י ובע״י: **יב)** [ישוב מחשבתו הרעה **ומשני יאמר בפה** דכיון דקאמר כו׳ כצ״ל וכן הגיה הרמ״א בגמ׳ שלן] (גליון):

מסורת הש״ס עם הוספות

כא) [בכת״י נוסף **לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל** משקל: **כב)** בכת״י ובע״י **מלמד שבכה יוסף** על: **ג)** צ״ל **בזקיפה** [פי׳ כתליהן], וכ״ה בדפו״י (דק״ס): **ד)** עי׳ בראשונים (רא״ש ר״ן ועוד) ג׳ פירושים במגרמא זו, ולהמפרשים שיארוך בקריאתה ודאי דלא גרסינן ״כמורדיא דלברות״, וכן ליתא בכל הכת״י ובראשונים (קרבן נתנאל, דק״ס): **ה)** כבת״י וכבע״י נוסף **עליהם:** **ו)** ברש״י שבע״י קרית ליה **ליוסף:** **ז)** בע״ל **שנזכר** (גליון): **ח)** בע״ל **בעין** (גליון), וכ״ה ברש״י שבע״י: **ט)** יש להוסיף **ואת אשר כתב מרדכי אליהם** (רש״ש), וכ״ה בכת״י: **י)** הר״א, וכ״ה בכת״י (דק״ס): **יא)** ונמנו בספר עזרא **ומנונהו לאחר ד׳ אנשים ולבסוף כשנמנו מנין שני לאחר שנגנה הבית בספר עזרא** וכ״ד שנה בין מנין **ראשון** למנין **שני ימי** כורש **ואחשורוש זו שנים של דריוש** האחרון (גליון), כך הוא הנוסח ברש״י שבכת״י ובע״י: **יב)** [ישוב מחשבתו הרעה **ומשני יאמר בפה** דכיון דקאמר כו׳ כצ״ל וכן הגיה הרמ״א בגמ׳ שלן] (גליון):

כג) [בכת״י נוסף **לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל** משקל: **כד)** בכת״י ובע״י **מלמד שבכה יוסף** על: **ג)** צ״ל **בזקיפה** [פי׳ כתליהן], וכ״ה בדפו״י (דק״ס): **ד)** עי׳ בראשונים (רא״ש ר״ן ועוד) ג׳ פירושים במגרמא זו, ולהמפרשים שיארוך בקריאתה ודאי דלא גרסינן ״כמורדיא דלברות״, וכן ליתא בכל הכת״י ובראשונים (קרבן נתנאל, דק״ס): **ה)** כבת״י וכבע״י נוסף **עליהם:** **ו)** ברש״י שבע״י קרית ליה **ליוסף:** **ז)** בע״ל **שנזכר** (גליון): **ח)** בע״ל **בעין** (גליון), וכ״ה ברש״י שבע״י: **ט)** יש להוסיף **ואת אשר כתב מרדכי אליהם** (רש״ש), וכ״ה בכת״י: **י)** הר״א, וכ״ה בכת״י (דק״ס): **יא)** ונמנו בספר עזרא **ומנונהו לאחר ד׳ אנשים ולבסוף כשנמנו מנין שני לאחר שנגנה הבית בספר עזרא** וכ״ד שנה בין מנין **ראשון** למנין **שני ימי** כורש **ואחשורוש זו שנים של דריוש** האחרון (גליון), כך הוא הנוסח ברש״י שבכת״י ובע״י: **יב)** [ישוב מחשבתו הרעה **ומשני יאמר בפה** דכיון דקאמר כו׳ כצ״ל וכן הגיה הרמ״א בגמ׳ שלן] (גליון):

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא פז.

למה נקוד על איו שבאליו. בגרמשתי רבה[ב] מ״ו נקוד למ״ל איו נקוד מ״ר שמעון כל מקום שאתה מוצא כתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב וכאן שהנקודה רבה אתה דורש את הנקודה איו אברהם אמר רבי עזריה כשם שאמרו לו לאברהם איה שרה כך אמרו לשרה איו אברהם וה״נ הוי פי׳ הכא אבל לפ״ה דפירש דמשום הכי נקוד דעל מנס שאלו לו קשה דהיה לו לנקד על איה שרה דהיא עיקר השאלה שאלו עליה[ג]: **על** ידי בעלה. היינו דוקא לשאול איה פלונית אבל לשאול בשלומה אפילו ע״י בעלה אסור כדאמרי׳ בפ׳ עשרה יוחסין (קדושין דף ע: וסס ד״ה אין ע״ש ל״ע קלא): **פת** קטנית תנן. הא פשיטא דר׳ יוחנן אמר לבנו פת וקטנית ולא פת של קטנית אלא הכי מיבעיא ליה פת קטנית תנן ואפ״ה משמע שפיר פת דאמלכא עם הקטנית ולא משמע פת של קטנית וטעמא משום דאין רגילין לעשות פת של קטנית[ד] וכ״מ לאדם שאמר ליתן לפועליו פת קטנית שצריך ליתן להם פת וקטנית או דלמא פת וקטנית תנן אבל אם אמר לו פת קטנית בלא ו׳ הוי משמע פת של קטנית: **ואלו** אוכלין מן התורה. משום דאיירי מעיקרא בפועלים שאוכלים ע״י שפסקו להם מזונות או ע״י מנהג המדינה להכי נקט ואלו אוכלין מן התורה בלא פסק ובלא מנהג:

במחובר בשעת גמר מלאכה. פי׳ שאין צריכין עוד לקרקע כגון הקולר והטולר יצא המנכש והעודר ומפיק ליה בגמרא[ד] מואל כלין לא תתן בזמן שאתה עותן לכליו של בעל הבית ובתלוש קודם גמר מלאכה היינו גמר מלאכה למעשר ובגמרא[ד] מפיק ליה מדיש אימא

[א] ויפצר בם מאד א״ר אלעזר [ב] מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול כתיב [ג] ואקחה פת לחם וכתיב [ד] ואל הבקר רץ אברהם אמר רבי אלעזר [ה] מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים מנלן מעפרון מעיקרא כתיב [ו] ארץ ארבע מאות שקל כסף [ז] ולבסוף כתיב [ח] וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר דלא שקל מיניה אלא [ט] קנטרי דאיכא דוכתא דקרו ליה לתיקלא קנטירא [י] כתיב [יא] קמח וכתיב [יב] סלת א״ר יצחק מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש כתיב [יג] לושי ועשי עוגות וכתיב [יד] ויקח חמאה וחלב ובן הבקר ואילו לחם לא אייתי לקמייהו אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משמיה דרבי מאיר אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה [טו] ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל להודיע ששרה אמנו צנועה היתה אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יצחק יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה אלא מאי באהל כדי לחבבה על בעלה רבי יוסי ברבי חנינא אמר כדי לשגר לה כוס של ברכה תני משום רבי יוסי למה נקוד על איו שבאליו לימדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא שלו [טז] והאמר שמואל [יז] אין שואלין בשלום אשה כלל [יח] על ידי בעלה שאני [יט] אחרי בלותי היתה לי עדנה אמר רב חסדא אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר היופי למקומו כתיב [כ] ואדוני זקן וכתיב [כא] ואני זקנתי דלא מותיב הקב״ה כדקאמרה איהי תנא דבי רבי ישמעאל [כב] גדול שלום שאפי׳ הקב״ה שינה בו שנאמר [כג] ותצחק שרה בקרבה וגו׳ [כד] ואדוני זקן וכתיב [כה] ויאמר ה׳ אל אברהם וגו׳ ואני זקנתי [כו] ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה כמה בנים הניקה שרה אמר רבי לוי אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה סעודה גדולה היו כל אומות העולם מרננים ואומרים ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בנינו הוא ולא עוד אלא שעושין משתה גדול להעמיד דבריהם מה עשה אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה ומניקתה לא הביאה ונעשה נס בשרה אמנו ונפתחו דדיה כשני מעיינות והניקה את כולן ועדיין היו מרננים ואומרים אם שרה הבת תשעים שנה תלד אברהם בן מאה שנה יוליד מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק ונדמה לאברהם פתחו כולם ואמרו [כז] אברהם הוליד את יצחק [כח] עד אברהם לא היה זקנה מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה שנאמר [כט] ואברהם זקן בא בימים [ל] עד יעקב לא הוה חולשא אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא שנאמר [לא] ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד דאתא [לב] אלישע לא הוה דחליש ואתפח אתא אלישע בעא רחמי ואתפח שנאמר [לג] ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו מכלל דחלה חלי אחריתי תנו רבנן [לד] שלשה חלאין חלה אלישע אחד שדחפו לגיחזי בשתי ידיו ואחד שגירה דובין בתינוקות ואחד שמת בו שנאמר [לה] ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו: אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית כו׳: אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב חסדא פת קטנית תנן או פת וקטנית תנן אמר ליה האלהים צריכה וי״ו [לו] כי מורדיא דלברות: רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך הכל כמנהג המדינה: הכל לאתויי מאי לאתויי הא דתנן[לז] השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר נותן לו כפחות שבשכירות דברי רבי יהושע וחכמים אומרים [לח]משמנין ביניהם: **מתני׳** [לט] ואלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו ובדבר שגידולו מן הארץ ואלו שאין אוכלים העושה במחובר לקרקע בשעה

בְּיָמִים וַיְ״ו בְּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכֹל: [בראשית כד, א] נ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם: [בראשית מח, א] ס) וְאֶלִישָׁע חָלָה חֳלִי אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו: [מלכים ב׳ יג, יד]

יא א ב מי״י פכ״ח מהל׳ גזילה ואבידה הלכה ה סמג לאוין קכו טוש״ע חו״מ סי׳ כא סעיף ו וכפי׳ הטוב:
יא ג מי״י פ״ט מהלכות שכירות הל׳ ב סמג עשין פט טוש״ע מ״מ סי׳ שלא סעיף ג:
יב ד מי״י פי״ב שם הל׳ ח סמג עשין לא טוש״ע מ״מ סי׳ שלו סעיף ב:

א) [פסחים דף פו:]. ב) [נדרים דף כח:]. ג) [כתובות נ, ב] קידושין ע:, ס) [יומא סה: סוף מס׳ ד״ל], ו) [סנהדרין קז:], ז) [סוטה מז. סנהדרין קז:], ח) [מגילה טז:], ט) [לקמן נא.]. י) לקמן פט., כ) פרק מה, ל) [עי׳ אדר״נ פרק ל״ד], מ) עי׳ עירובין פא., נ) עמוד ב.

הגהות הב״ח

(מ) רש״י ד״ה כי מורדיא דלברות לברות שם הגהר:

הגהות הגר״א

[א] רש״י ד״ה משמנין ביניהן לא בפחות כו׳. נ״ב ומכר״ס מפרש שמשמנין היתר שכשירות והכפות ונתן המלי וכן פי׳ נב״ב ק״ו ע״ש:

גליון הש״ס

גמ׳ עד יעקב לא הוה חולשא. עיין כ״ב דף ע״ז ע״ש תוס׳ ד״ה שכל. ועיין רש״י בתומס בראשית (כ״ח) בפסוק ואת הילד ושלחה ובחזקוני שם:

לעזי רש״י

צנטינ״ר. פירוס משקל של מאה (מנה). פרוצנ״ש. פירוס קמטים (רש״י נדה דף מב סוע״ב ד״ה קומטו ועיין רש״י שם דף מז ע״ש ד״ה קמט), מדודי הנשר מתכוון וצומת (מוסף הערוך ערך קמט ח״). גוביריני״ש. פירוס עניס אדוכים שמנהיגין בהן את הספינה (ערוך ערך אלא ועיין ערך מנדיא ורש״י יחזקאל כז, ו).

הגהות וציונים

[מ] בראשונים ובכת״י נוסף ביני ובינך מה היא: [נ] צ״ל לקנטירא תקלא, וכ״ה בבכורות וכ״ג רש״י (רש״ש עיי״ש); [ג] ״דאתא״ ליתא בראשונים ובכת״י: [ד] [צ״ל דתניא] (גליון) ראשונים וכת״י דת״ר:

ליקוטי רש״י

מסרבין לקטן. מלקנל דמריו עד שיפליל בו. ואין מסרבין לגדול. שכן כמלאכים שאמרו לאברהם כן תעשה (בראשית יח) ולא פירט בו ולנוט אמרו כי כמוהו גלין עד שיפלר בם מאד (שם יט) [פסחים פו:]. קנטרי. מאה פלגים בכל שקל. דלא שקיל מיניה אלא קנטרי. דקרי ליה לתיקלא קנטירא. שגדול ממידת קינטרא הלכך קינטרא יהיב ליה [בכורות נ.]. ושם מקום ששקלינן גדולים שכן קנטרין [בראשית כג, טז]. אותו היום פירסה נדה. שחזר לה לוהם כנשים לאותו היום ונטעמלת הטיקה. [שם יח]. הנה באהל. לנועה סיא [שם יח]. אין שואלין בשלום אשה. שמא מתוך שאילת שלום שלום יהיו רגילים זה עם זה ע״ש שלוחס ויבואו לידי מיגה [קדושין ע:]. היתה לי עדנה. לתלות כסר [בראשית יח, יב]. גדול שלום שאפילו הקב״ה שינה בו שנאמר וכו׳ ואדוני זקן וכו׳ ואני זקנתי. [בראשית יח, יב]. בעא רחמי והוה חולשא. כדי שיהא פגלי לנגיו לבא כל אחד ואחד ממקומו לחיות עליו כשעת מיתה שכיון שרוחין שנפל למטה יודעין שיומות ומתקנלין ונפלין. שלשה חלאין חלה אלישע ובו׳. חלה מד חלו חלו מרי ומד אשר ימות בו חלה [סנהדרין קז:]. חלה מד חלו חלו מרי ומד אשר ימות בו חלה [סוטה מז.].

תורה אור השלם

א) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וַיֵּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:
[בראשית יט, ג]

ב) וְאֶקְחָה פַת לָחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
[בראשית יח, ה]

ג) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:
[בראשית יח, ז]

ד) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינֶךָ מַה הִוא וְאֶת מֵתְךָ קְבֹר:
[בראשית כג, טו]

ה) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:
[בראשית כג, טז]

ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:
[בראשית יח, ו]

ז) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ: [בראשית יח, ח]

ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל:
[בראשית יח, ט]

ט) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: [בראשית יח, יב]

י) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֲמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:
[בראשית יח, יג]

כ) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יָלַדְתִּי בֵן לְזִקֻנָיו: [בראשית כא, ז]

כא) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק:
[בראשית כה, יט]

כב) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל:
[בראשית כד, א]

כג) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן:
[בראשית יח, יב]

כד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֲמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:
[בראשית יח, יג]

כה) וַיֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יָלַדְתִּי בֵן לְזִקֻנָיו: [בראשית כא, ז]

כו) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יָלַדְתִּי בֵן לְזִקֻנָיו:
[בראשית כא, ז]

כז) וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק:
[בראשית כה, יט]

כח) עַד אַבְרָהָם לֹא הָיָה מְדַבֵּר לְמַשְׁתִּעֵי בְּהָדֵי אַבְרָהָם מְשַׁתְּעֵי בְּהָדֵי אַבְרָהָם מְשַׁתְּעֵי בְּהָדֵי יִצְחָק בְּהָדֵי יִצְחָק:

כט) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל:
[בראשית כד, א]

ל) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם:
[בראשית מח, א]

לא) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה עַד דַּאֲתָא:
[בראשית מח, ב]

לב) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּתְחַזֵּק וַיֵּשֶׁב עַל הַמִּטָּה:
[בראשית מח, ב]

לג) וְאֶלִישָׁע חָלָה חֳלִי אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו:
[מלכים ב׳ יג, יד]

לד) אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא שְׁלֹשָׁה חֳלָאִין חָלָה אֱלִישָׁע אֶחָד שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵיחֲזִי בְּשְׁתֵּי יָדָיו וְאֶחָד שֶׁגִּירָה דּוּבִין בְּתִינוֹקוֹת וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ:
[סנהדרין קז:]

לה) וְאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ:
[סוטה מז.]

לו) כִּי מוֹרְדִיא דְּלִבְרוֹת:
[בכורות נ.]

לז) הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים פֶּרֶק שְׁבִיעִי בָּבָא מְצִיעָא פז.

לח) מִשְׁמַנִּין בֵּינֵיהֶן לֹא בְּפָחוֹת:
[בכורות ל.]

לט) מַתְנִי׳ וְאֵלּוּ אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה הָעוֹשֶׂה בְּמֻחְבָּר לַקַּרְקַע בְּשַׁעַת גְּמַר מְלַאכְתּוֹ וּבְדָבָר שֶׁגִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ וְאֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹכְלִים הָעוֹשֶׂה בְּמֻחְבָּר לַקַּרְקַע בְּשָׁעָה